Marin Sorescu - *La lilieci:* nume şi poreclă

Camelia ZĂBAVĂ

Figuri decupate parcă dintr-un vechi calendar sămănătorist, sătenii lui Marin Sorescu „dau imaginea unui univers uman de o culoare extraordinară", după cum remarcă Eugen Simion în *Scriitori români de azi*[1], iar la această „culoare" contribuie fără îndoială şi numele acestora.

Într-o operă literară nu toate numele proprii deţin acelaşi grad de simbolizare, pentru că acestea se comportă ca simboluri poetice, literare, şi nu ca semne convenţionale; ele au ca principală caracteristică unicitatea, fapt care le face dependente de context. Aceasta este ideea care se desprinde din studiul Marianei Istrate referitor la numele propriu în textul narativ[2], idee care se aplică şi în cazul textului sorescian, având în vedere că *La lilieci* se situează la graniţa dintre poezie şi proză.

Coexistă în lumea satului sorescian din *La lilieci* două sisteme de denominaţie. Unul, cel oficial, format din prenume şi nume de familie, se utilizează mai ales duminica, după cum spune poetul „când oamenii n-au porecle", fie în desemnarea anumitor persoane cum ar fi învăţătorii Matei Bulzescu şi Ilie Chelcea, notarul Gheorghe Ionescu. Celălalt, sistemul popular de denominaţie, se foloseşte în mod frecvent, el fiind o caracteristică a societăţii rurale. Acestui din urmă sistem îi aparţin în primul rând poreclele. Ele au atât rol de individualizare sau de îndepărtare a omonimiei din onomastica oficială, cât şi rol de satirizare.

În opinia lui Ion Popescu-Sireteanu „poreclele au un caracter schimbător şi popular. Prin marea lor posibilitate de caracterizare, pot fi apropiate de ghicitori"[3]. Aceste trăsături le apropie de folclor, poreclele constituind, de altfel, „cel mai concentrat mijloc de caracterizare în domeniul onomasticii", după cum sublinia cercetătorul în studiul amintit[4].

În general vorbind, de cele mai multe ori se uită destul de repede cauza care a determinat apariţia unei anumite porecle sau nu este cunoscută decât de foarte puţini vorbitori, în afara cazurilor când la mijloc este un defect fizic, vizibil.

Ciclul *La lilieci* redă imaginea exactă a satului oltenesc. De aceea sistemul popular de denominaţie predomină în text.

Un exemplu ilustrativ în cele arătate mai sus este Mutu care nu este cunoscut decât cu această poreclă. Personajul este tot timpul denumit aşa pentru că „Ăstuia n-ai ce-i mai face, /Aşa l-a lăsat Dumnezeu. / E mut şi-n ziua de paşti, săracul" (*La lilieci,* I,

[1] Eugen Simion, *Scriitori români de azi,* I, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1978, p. 289-295.

[2] Mariana Istrate, *Numele propriu în textul narativ, aspecte ale onomasticii literare,* Cluj, Editura Napoca Star, 2000, p. 11.

[3] Ion Popescu-Sireteanu, *Porecle şi supranume din satul Drăguşeni, com. Şcheia, judeţul Iaşi,* în „Studii şi Cercetări de Onomastică" 4/1999, p. 242.

[4] *Ibidem.*

BDD-A811 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:56 UTC)

Duminica oamenii n-au porecle, p.44).

Țăranii lui Marin Sorescu poartă numele lor oficial, prevăzut în actele de stare civilă atunci când intră în legătură cu viața de stat (primărie, şcoală, armată) sau duminica, când oamenii n-au porecle, când descoperi „o mulțime de nume noi, şterse, care nu spun nimic, / Nume de pomelnic, n-au nici o legătură cu frumusețea / Poreclelor (*La lilieci,* I, *Duminica oamenii n-au porecle,* p. 45).

„Duminica oamenii n-au porecle, / Li se spune curat pe numele cele bune / Care nu li se potrivesc deloc, ca hainele de moarte / Păstrate cu mare gijă în lacră" (*La lilieci,* I, *Duminica oamenii n-au porecle,* p. 44).

Poreclele soresciene sunt deosebit de pitoreşti: Spânu, Bag-Samă, Păsărică, Mutu, Târziu, ăl Moale, Pămală, Purcea, Şoalda, Țiganu, Băzgărău, Zgoidea, Ceapă, Ciurel, Băşină, Făsui, Iedu, Focu, Fleaşcă, Flețu, Balamuc, Cucu, Spânzu, Dârmon, Boc, Civică, Guiț, Şubăscurtă etc.

În ceea ce priveşte modul lor de formare se observă că acestea au luat naştere prin conversiune antroponimică. Derivarea sau compunerea au loc la nivelul limbii comune.

Într-un asemenea context nu trec neobservate regionalismele. Spațiul geografic este localizat, ne aflăm în satul Bulzeşti, în „inima Olteniei", aşadar oltenismele abundă: bâzdoacă, (a) bodicăi, buduroi, cârpător, ciomag, (a) se ciuci, cobiliță, corlată, jujeu, (a) linciuri, (a) se olicăi, pătuiag, strachină, (a) străfiga, şuşea, ududoi, ulucă, unghete, (o) țâră, vuvă, zăltat etc. Cuvintele regionale alunecă parcă firesc spre numele proprii, astfel încât vom întâlni nume sau porecle ca: Ciuciu, Golumbeanu, Făsui ş.a.

Nu pot fi omise nici expresiile populare ca: de-a-n boul, a face zâmbri, (a avea oi) în păzeală, a da de-azvârlitelea, fir-ar a relelor, fi-mi-r-aş ei ai babii, fire-al deavu, fir-ai al iacacui şi nici formulele de adresare de tipul: fa (Dă-te, fa, mai încolo: *La lilieci,* I, p. 26); gagă (Dați-vă, gagă, mai la o parte: *La lilieci,* I, p. 27); *nea* (Nea Dumitre, Nea Ioane: *La lilieci,* I, p. 33); mă (…țineți, mă, bine minte locul: *la Lilieci,* I, 86) şi exemplele ar putea continua. Toate acestea dau un farmec aparte *Liliecilor* lui Marin Sorescu, neomițând, bineînțeles, formele de perfect simplu ale verbelor.

Revenind la porecle, se observă că uneori este redată geneza acestora: lui Gheorghe Ionescu, logofătul de la Veleşti, adică notarul, lumea îi zicea şi Prăzaru fiindcă tatăl său „venise în Bulzeşti de la Amăradia, unde se cultivă mult praz. Grigore al lui Tăgârlă a primit porecla ăl Moale în urma întâlnirii de „la Cişmele" „cu unul care cam sclipea de departe. / Aşa ca putregaiul" (*La lilieci* I *Dumneata,* p. 92), Marin al lui Moşu Pătru era poreclit Târziu pentru că se apropia de 50 de ani şi nu se hotăra să se însoare (*La lilieci* I *Rânduieli,* p. 77); Mitru al lui Viță este poreclit Pămală fiindcă era „mare, bloncos, purta căciula pe-o parte" (*La lilieci*, II, *Pămală,* p. 201), lui Gogul lu' Mitru Măriei lu'Niță îi ziceau Gâtlan pentru că avea gâtul lung (*La lilieci* VI, p. 10).

În satul lui Marin Sorescu se observă fenomenul semnalat la modul general de către cercetătorul Ion Popescu-Sireteanu, care arată că una dintre caracteristicile bine cunoscute locuitorilor din mediul rural este aceea că aproape nu există om fără poreclă. Cele mai multe porecle le au bărbații. O anumită particularitate fizică, psihică sau morală, o deprindere, o întâmplare, un cuvânt sau o expresie mai des folosită, o preferință devine fără prea mare greutate poreclă[5].

[5] Ion Popescu-Sireteanu, *op. cit.,* p. 238.

BDD-A811 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:56 UTC)

Există situaţii când aceeaşi persoană are două porecle, ambele folosite pentru determinarea şi identificarea purtătorului lor: este cazul lui Radu Ţiganu (*La Lilieci II*, *Duduianu,* p. 231) „ Că peste Radu Ţiganu mai avea o altă poreclă: Duduianu".

Mai puţine sunt poreclele femeilor: Auricăi din *Neică, neică* (II, p. 175) i se zicea Pucioasa*,* iar ţaţa Floarea din *Duminica oamenii n-au porecle* (I, p. 44) este Şoalda lui Cazacu*.* De obicei femeia este cunoscută printr-un derivat de la porecla soţului: Golumbeanca – Golumbeanu, Cheaga – Cheagu, Chirimeanţa – Chirimenţu, Ciudinca – Ciudin, Grăuroaica – Graure, Foaca – Focu, Cepoaia – Ceapă, Cuca – Cucu, Ţoţuleasa – Ţoţu sau printr-o formulă analitică de tipul nume feminin + articol posesiv a (lui) + numele soţului în genitiv, în care numele ei este raportat la numele soţului: Veta lui Iedu, Frusina lui Coadă, Leana lui Tufăriş, Manda lui Chilijean, Constanţa lui Cotoarbă, Anica lu' Mitu, Tilina lui Surdu, Riţa lui Ion Bălan, Maria lui Didu, Maria lui Brichiş, Ricuţa lui Gheorghe Ionescu etc*.*

Alături de porecle, funcţionează în lumea rurală supranumele**,** categorie antroponimică asemănătoare cu porecla (de unde şi desele confuzii create între cei doi termeni), diferenţiindu-se totuşi de aceasta. Supranumele este „ numele complementar atribuit unei persoane, care, prin preluarea lui de către colateralii acestuia sau descendenţi funcţionează ca nume de familie neoficializat"[6]. În studiul său *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului,* Ştefan Paşca subliniază funcţia exclusiv antroponomastică a supranumelui, în timp ce porecla presupune şi o funcţie semantică. Din studiu se desprinde totodată ideea că porecla apare spontan, ca o ironie la adresa unui individ, iar supranumele născut din porecle sau calificative sunt legate de numele indivizilor, devenind ereditare[7].

Sistemul popular de denominaţie este mai flexibil decât cel oficial, şi pentru că utilizează pe scară largă aceste substitute ale numelui de familie, poreclele şi supranumele, care, aşa cum s-a mai spus, au o mare putere de identificare şi pot lua naştere prin mijloace mai puţin rigide şi convenţionale decât sistemul oficial. În plus, sistemul popular de denominaţie permite anumite schimbări în interiorul său, în vreme ce sistemul oficial permite rar acest lucru, şi atunci prin intervenţia legilor în vigoare.

Pornind de la ipoteza că porecla are funcţie de denominaţie individuală şi că numele complementar atribuit unei colectivităţi (urmărindu-se aceleaşi trăsături ce pot fi identificate la un individ) este o varietate a poreclei, se poate trage concluzia că orice poreclă poate să devină supranume, dar nu orice supranume poate proveni dintr-o poreclă. De asemenea, este cunoscut faptul că în categoria supranumelui se includ şi numele etnice, nume de agent, nume ce vizează originea locală sau cea socială, adică ceea ce onomaştii numesc apelative denominative.

Iată doar câteva exemple de supranume individuale şi de grup întâlnite în volumele din ciclul *La Lilieci:* Marin Clanaristul, Păun Murgăşanu, Ghiţă Lăutaru, Ion Poştaru, Mitică Tâmplaru, Brânzanii, Bănţeştii, Caloteştii, Ciuculeştii, Ştefăneştii, Ninoii.

O altă variantă de numire şi individualizare în lumea satului din *La Lilieci* este formula populară (neoficială) de denominaţie care aparţine şi ea, ca şi poreclele şi

[6] Teodor Oancă, *Probleme controversate în onomastica românească,* Craiova, Editura "Scrisul Românesc", 1996, p. 11-12.

[7] Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului,* Acad. Rom., Studii şi Cercetări, XXVI, Bucureşti, 1936, p. 44.

BDD-A811 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:56 UTC)

supranumele sistemului neoficial de denominație. Aceasta este o formulă analitică, care, structural cuprine doi termeni A şi B, unde A se raportează la B: Sandu lui Chioveanu, Veta lui Iedu, Mutu Ioncicăi, Gogu lui Duluman, Dumitru lui Chirimențu, Dorel al lui Bălteanu, Ionete al lui Făsui, Coadă al lui Ceapă, Costică al lui Coadă al lui Ceapă, Petrică lui Căşenete,Mitru lui Ciugulea, Sandu lui Cină, Fănică al lui Ciucă, Ioniță al lui Cucu, Sandu lui Moisă, Vîrlan al lui Ioane, Gică al lui Rinu, Mitru lui Viță, Pătru lui Gogu, Fănică al Banții, Ilie al lui Mandă, Dumitru lui Nistor, Nicolae al lui Codin, Nae al lui Urezeanu, Sandu lui Moisă, Mitrică al lui Nete, Dinu lui Foloiu, Ioniță al lu' Burghiu etc.

Uneori, pentru o mai mare exactitate şi o mai bună individualizare se foloseşte raportarea persoanei la mai mulți membri ai familiei: Țața Nicolița a lui Fănică al lui Ion Bălan, Ionică al Nicoliței lui Fănică al lui Ion Bălan, Constandin al Dinei a lui Dineață, Gogu lu' Mitru Măriei lu' Niță, Trică al lui Traşcă al Linei a lui Stanciu; alteori este suficient numai determinantul în genitiv: al lui Flețu, ai lui Fleaşcă, al lui Deşca, ai lui Mitrofan, ai lui Modârlan, ai lui Corniță, ai lui Ghirea, ai lui Birău, ai lui Zgoidea, ai lui Zăbic ai lui Roşca etc.

Oamenii se mai pot identifica şi cu ajutorul adjectivelor tînăr sau bătrăn, mare sau mic: Florea ăl Mic, Nătărău ăl Bătrân, Gheorghe Roncea ăl Bătrân, Drăghicioiu ăl Bătrân, Fănache ăl Bătrân, Tudoran ăl Bătrân sau cu ajutorul unor determinanți însoțiți de prepoziții în acuzativ care indică o mai bună precizare în spațiu: Marița de la Moară, Prejoi de la deal de la Pazu, Radu de la Alun.

Vorbind despre formulele populare de denominație nu poate trece neobservat poemul *De-ai lui Năstase sin Petru* din ultima carte a *Liliecilor,* unde „autorul încearcă alcătuirea unei cronici genealogice – nu a familiei – pe care o încercase mai mult sau mai puțin fragmentar în primele cărți – ci a comunei" este de părere Jeana Morărescu în posfața cărții a şasea din *La lilieci*[8].

Cronica porneşte de la începutul secolului al XIX-lea, mai precis pe la 1830: „Pe la 1830, am auzit c-ar fi trăit pe-aici / Năstase sin Petru, / Aşa apăreau în acte. Dar pe ei îi chema / Năstase al lu Petru şi cutare al lu cutare / Sin era o fudulie de cancelarie. / Petre sin Țuțuianu,...../ Mai târziu o țără, Matei sin Ghiță era moşnean (…)" (*La lilieci*, VI, *De-ai lui Năstase sin Petru,* p. 82)

Informațiile demografice pe care le dă această cronică sunt echivalente cu cele obținute dintr-o catagrafie, unde, în majoritatea cazurilor, pentru redarea filiației se foloseşte cuvântul slavon sin (fiul lui…). Mai exact, sin arată legătura cu numele patern, reprezentând pentru bulzeşteni „o fudulie de cancelarie" echivalentul actualului al lui sau al lu'.

„Trăsăturile care individualizează literatura şi deci, implicit, numele propriu din textul literar rămân unicitatea şi originalitatea"conchidea Mariana Istrate[9].

Ciclul *La lilieci* reprezintă deopotrivă în spațiul literaturii române, cât şi în cel al operei soresciene o absolută unicitate. La aceasta contribuie în mare măsură numele şi poreclele universului uman din arealul Bulzeştilor.

[8] Jeana Morărescu, *Ieşirea prin centrul pământului, Posfață* , *La lilieci, Cartea aVI-a,* Fundația „Marin Sorescu", 1998, p. 214.

[9] Mariana Istrate, *op. cit.,* p.27.

BDD-A811 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:56 UTC)

Marin Sorescu - *La lilieci*: Names and Nick-names

This paper approaches the names of the characters in Marin Sorescu's narrative poems from the six volumes *La lilieci.* It focuses on the popular system of denomination with the nick-names. This system of denomination is a special characteristic of the rural society and thus the poems from *La lilieci* express a real image of the Oltenian village. The paper also demonstrates that in the Romanian villages as well as in Sorescu's poems people are better known by their nick-names than by their official names which are, in a popular traditions, identified as "Sunday names".

Universitatea din Craiova
România

BDD-A811 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:56 UTC)

BDD-A811 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:56 UTC)